

DIABLI Z CZUBAMI

Elwira Wilczyńska

DIABLI Z CZUBAMI

Niemcy oczami polskich chłopów
w XIX i na początku XX wieku

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2019

Recenzenci: prof. dr hab. Roch Sulima
prof. dr hab. Izabella Rylska

Redakcja i korekta: Magdalena Pluta
Projekt okładki: Katarzyna Juras

Na okładce wykorzystano zdjęcie z zbiorów Narodowego Archiwum
Cyfrowego przedstawiające grupę bamberek i bambrów podczas dożynek
w Spale 3 września 1933 r.

**Fundacja na rzecz Rozwoju
Polskiego Rolnictwa**

Publikacja finansowana ze środków Fundacji na rzecz Rozwoju Polskiego
Rolnictwa

Copyright © by Fundacja na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa,
Warszawa 2019

Copyright © by Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2019

ISBN 978-83-65390-38-7

Praca nagrodzona w X edycji konkursu „Polska wieś – dziedzictwo
i przyszłość” w kategorii prace naukowe, popularno-naukowe i inne
nienależące do tych dwóch kategorii, ale prezentujące szczególnie inspirujące
i innowacyjne spojrzenie na problematykę rozwoju wsi.
Prezentowane w publikacji opinie wyrażają poglądy autorów i nie muszą być
zbieżne z oficjalnym stanowiskiem FDPA.

Fundacja na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa
ul. Gombrowicza 19, 01-682 Warszawa
e-mail: fdpa@fdpa.org.pl; www.fdpa.org.pl
tel. 22 864 03 90, 22 834 20 02; fax: 22 864 03 61

Wydawnictwo Naukowe Scholar
ul. Wiślana 8, 00-317 Warszawa
tel./fax 22 692 41 18, 22 828 93 91, 22 826 59 21
dział handlowy: jak wyżej wew. 105, 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze
Skład i łamanie: WN Scholar (*Stanisław Beczek*)
Druk: Totem, Inowrocław

Spis treści

Przedmowa (<i>Włodzimierz Borodziej</i>)	7
Wstęp	12
Rozdział I	
Swoistość wyobrażeń o Niemcach	
na tle chłopskiego stereotypu obcego	24
Obcy jako istota diabelska	31
Niemiec jako diabeł	35
Odmienność religijna Niemców a diaboliczność ich ludowego wizerunku	38
Niemiec jako żołnierz	52
Niemiec jako bogacz	58
Rozdział II	
Niemcy na wsi polskiej XIX i początku XX wieku w świetle źródeł folklorystycznych	74
Diabeł jako Niemiec	74
Niemiec jako zwolennik nauki Marcina Lutra	85
Niemcy jako sąsiedzi	96
Niemiec jako pan i czarownik	107
Niemiec jako pracodawca w folklorze emigrantów	112

Rozdział III

Niemcy na wsi polskiej XIX i początku XX wieku w świetle źródeł etnograficznych	118
Płaszczyzny kontaktu polskich chłopów z Niemcami	118
Odmienność językowa Niemców	131
Strój jako wyznacznik obcości i źródło inspiracji	138
Obcość religijna Niemców	145
Małżeństwa mieszane	153
Niemiecka gospodarność	157

Rozdział IV

Niemcy na wsi polskiej XIX i początku XX wieku w świetle egodokumentów – chłopskich pamiętników	168
Specyfika pamiętników chłopskich jako źródła historycznego	168
Niemcy w pamiętnikach chłopskich	182
Wizerunek Niemca a doświadczenie emigracji	183
Nauka języka niemieckiego oraz wpływ jego znajomości na ocenę Niemców	211
Niemcy we wspomnieniach z okresu I wojny światowej	220
Odmienność religijna	233
Zakończenie	246
Bibliografia	250
Wykaz źródeł	250
Literatura przedmiotu	257
Nota bibliograficzna	279
Indeks nazwisk	280